

Inleiding

“Vlaanderen zendt zijn zonen uit”. Dit gevleugeld gezegde geldt in het bijzonder ook voor Oostende, want Oostendenaars treft men overal aan in de wereld, niet zelden op belangrijke posten of functies. De Oostendse vissers zijn altijd “trekvogels” geweest. Zij trokken niet naar andere landen maar wel naar andere wateren. Behalve in de Pacific en het Verre Oosten zijn er weinig zeeën die zij niet hebben bevaren, vanaan de Noordpoolcirkel tot het zuiden van de Atlantische Oceaan. Toch is hierover nog weinig bekend gebleven en de laatste getuigen en documenten hierover verdwijnen heel snel zodat meteen ook definitief het doek dreigt te vallen over dit aspect van “Oostende zondt zijn zonen uit”.

Over de uitwijking van Oostendse vissers naar Kongo en de Westafrikaanse wateren is reeds een en ander bekend en gepubliceerd, doch over de uitwijking naar Argentinië is er nog weinig of niets meer bekend. Daarvoor zijn er wel specifieke redenen, zowel van politieke als van bedrijfseconomische aard, en allicht precies daarom is die uitwijking al vlug in de vergeethoek geraakt. Zelf ben ik er eerder toevallig mee in “aanvaring” gekomen bij mijn zoektocht naar gegevens en documentatie voor mijn studie over “Het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting (1940/44)” (gepubliceerd als vervolgserie in “De Plate” via maandelijkse afleveringen). Tijdens die zoektocht kwam ik terecht bij de figuur van Karel Sys, de bekende Oostendse bokskampioen die na de oorlog uitweek naar Argentinië. Ofschoon zelf geen visser, kwam hij in Mar del Plata in contact met Oostendse vissers die zich daar hadden gevestigd. En zo kwam deze hoogst merkwaardige uitwijking weer in de kijker. Meer dan een halve eeuw later lijkt het mij aangewezen om een beknopte historiek van deze emigratie samen te stellen ...vooraleer deze episode of, beter gezegd, deze “zijlijn” van de Oostendse visserij voor immer zou verdwijnen in de vergeetput van de geschiedenis.

Het vreemde parcours van een Oostendse bokser

Tijdens de bezetting was bokser Karel Sys bijzonder populair in en tot ver buiten Oostende. Wanneer hij op de affiche stond, trok het “Bokspaleis” in de Rogierlaan telkens een bomvolle zaal, waarbij ook Duitse militairen zich ontpopten als ware boksfanaten. In 1943 werd hij zelfs Europees kampioen boksen bij de zwaargewichten. Aangedreven door zijn enorme populariteit liet hij zich verleiden tot boksuitstapjes naar Duitsland, tot in Berlijn (en ook tot lidmaatschap van het V.N.V., misschien de prijs die hij hiervoor moest betalen?). Een en ander werd hem na de bevrijding nogal zwaar aangerekend. Hij werd opgepakt en verbleef enkele maanden in de gevangenis en in het interneringskamp van Sint-Kruis. In 1946 werd hij evenwel door de Krijgsraad vrijgesproken (eerder zeldzaam in die beroerde tijd!), wat erop lijkt te wijzen dat zijn dossier flinterdun zal geweest zijn. Doch de Krijgsauditeur ging hiertegen in beroep, waarna hij dan toch door het Krijgshof werd veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf (in de toenmalige context van genadeloze repressie en epuratie nogal duidelijk veeleer een “symbolische” straf).

Terug op vrije voeten trok hij uit arren moede naar Spanje omdat de Belgische Boksfederatie weigerde hem opnieuw een boksvergunning te verlenen. In Spanje moest hij echter vaststellen dat daar niet zoveel animo bestaat voor de bokssport, zodat hij zich ertoe verplicht zag aan de kost te komen met catchwedstrijden. Maar dat was uiteraard niet zijn ding, zodat hij al vlug uitkeek naar een ander land en dat werd uiteindelijk Argentinië. Hij begon er opnieuw te boksen en met succes. In 1952 behaalde hij trouwens andermaal de Europese bokstitel bij de zwaargewichten, tot spijt van wie het benijdt (incl. de Belgische Boksfederatie!). Hij vestigde zich in Mar del Plata, waar hij als

Oostendenaar uiteraard al snel in contact kwam met de aldaar uitgeweken Oostendse vissers. Hij werd o.a. ook plaatselijke vertegenwoordiger van vzw "*Vlamingen in de Wereld*", een overkoepelend netwerk voor Vlamingen in het buitenland.

De odyssee van de "Tijl Uilenspiegel"

Het begon eigenlijk allemaal toen in augustus 1948 het Belgisch jacht "Tijl Uilenspiegel" de haven van Buenos Aires binnenzeilde, met als kapitein/eigenaar Norbert Vanneste. In een brief d.d. 19.01.1949 deelde de Belgische Ambassadeur mede aan Minister Spaak in Brussel dat er aan boord van dit jacht achttien opvarenden waren (Belgen, Nederlanders, Fransen). Die diplomatieke belangstelling voor een eenvoudig jacht kan misschien verbazing wekken, maar de Ambassade in Buenos Aires was toen zo wat een "uitkijkpost" voor het nagaan van het doen en laten van Belgen die uitweken naar Argentinië, de meeste duidelijk om politieke redenen (lees: incivieken). Norbert Vanneste was er ook zo eentje, want in januari 1947 werd hij door de Krijgsraad wegens verklikking veroordeeld tot een gevangenisstraf van vijf jaar, een naar de toenmalige maatstaven buitengewoon milde straf als men bedenkt dat, eveneens wegens verklikking, Irma Laplasse uit Oostduinkerke (overigens een zeer omstreden zaak) ter dood werd veroordeeld en effectief ook werd terechtgesteld. Maar beter nog: reeds in 1948 was hij weer op vrije voeten en kreeg hij zelfs een paspoort om naar het buitenland te reizen.

Zijn jacht stond wel nog onder sekwestering maar dat belette hem niet om ermee het ruime sop te kiezen, met twaalf personen aan boord (voor een jacht een nogal ruime bemanning!). De tocht gaat via Portsmouth, Boulogne en Bordeaux naar Vigo (Spanje). Bij iedere "tussenstop" zijn er personen die het jacht verlaten en anderen die erin overstappen, wat toch wel nogal vreemd is ... Vervolgens waagt het jacht zich aan de verre overtocht over de Atlantische Oceaan naar Argentinië, ...voor een dergelijk vaartuig toch wel een waagstuk dat nochtans probleemloos verloopt. In Argentinië vat Vanneste het plan op om een visserskolonie te stichten met Vlaamse en Hollandse vissers. Hij voert hiervoor een uitgebreide correspondentie doch hij slaagt er niet in dit plan concreet gestalte te geven. Dit "voorspel" eindigt dus op een sisser en daarna wordt het stil rond de figuur van Norbert Vanneste.

Oostendse vissers in Mar del Plata

Intussen bleef er in Oostende wel nog wat belangstelling bestaan voor een overtocht naar Argentinië. Het initiatief hiertoe kwam uit een nogal onverwachte hoek, met name vanwege Karel Engelbeen, tijdens de bezetting directeur bij het Ministerie van Economische Zaken (Directie Handelsakkoorden en Reglementeringen). Hij moet in die functie een en ander "fout" hebben aangepakt, want in juli 1947 werd hij door de Krijgsraad veroordeeld tot 6 jaar gevangenisstraf, doch reeds in 1948 werd hij in voorlopige vrijheid gesteld, evenwel met verbod van reizen naar het buitenland. Dat belet hem niet om in 1949 de leiding en organisatie op zich te nemen van drie Oostendse vissersvaartuigen die de oversteek wagen naar Argentinië (met bemanning, gezin, meubels en huisraad, een soort van heruitgave van mei 1940). Dit laat vermoeden dat hij tijdens de bezetting enige ervaring had opgedaan met de zeevisserijsector, al dan niet via de N.L.V.C.

In Mar del Plata stichten zij een kleine Oostendse nederzetting. Maar alle begin is moeilijk, vooral wanneer een onderneming geplaagd wordt door betwistingen, ruzies en niet nagekomen beloften. Doch het grootste en fundamentele probleem was de kwestie van de afzet van de vangsten. Er bleek in Argentinië heel eenvoudig geen markt te zijn voor vis en visserijproducten omdat de Argentijnen echte vleeseters zijn (het vlees is er immers overvloedig beschikbaar en dan ook zeer goedkoop) ... en vis lusten zij weinig of niet. Ook export bleek geen uitkomst te bieden, zeker niet voor verse of gekoelde vis terwijl voor diepvriesvis de installaties ontbraken. Uiteindelijk wist Engelbeen via zijn eigen relaties interessante contracten af te sluiten met fabrieken van visconserven, hetgeen

overduidelijk bewees dat het geen zin heeft zo maar vissers (hoe vakbekwaam ook) te laten uitwijken zonder deskundige begeleiding van een “marketeer”, want tenslotte draait alles rond het commercialiseren van de vangsten.

Maar er bleven nieuwe problemen opduiken. Er ontstond een conflict met een participerende onderneming (nochtans ook geleid door Belgen), met als gevolg processen en inbeslagnames, terwijl tot overmaat van ramp één van de vissersvaartuigen schipbreuk leed. Engelbeen kreeg er schoon genoeg van en keek uit naar andere activiteiten. In 1961 werd hij aangesteld als professor in de economische en sociale geschiedenis aan de Universiteit van Mar del Plata. Dit geeft alleszins een aanwijzing omtrent het intellectueel gehalte van deze vreemde bijt in de krabbenmand van de naoorlogse Oostendse visserij.

Een nieuwe rederij : PEMASUR

In Oostende kreeg het initiatief van Engelbeen toch nog navolging, want reeds in 1951 waagden zich niet minder dan zeven vissersvaartuigen aan de oversteek naar Argentinië, en dit onder leiding en organisatie van Gabriël Van Iseghem (rederij “Flandria”). Tijdens de bezetting bedreef hij de haringvisserij en hij moet daarbij een en ander hebben gedaan dat niet al te “correct” was vermits hij na de bevrijding zeven maanden werd opgesloten in het interneringskamp van Sint-Kruis. Zijn rederij kwam onder sekwestering en zijn schepen werden aan de keten gelegd. Hij wordt echter niet veroordeeld maar moet wel een forse boete betalen, hetgeen nogmaals laat uitschijnen hoe eigenaardig, wisselvallig en soms willekeurig heel die repressie in België verlopen is! Het is hierbij overigens erg opvallend dat alle hier tot dusver vernoemde personen ergens iets te maken hadden met de naoorlogse repressie.

In elk geval, hij ziet het in België niet meer zitten en G. Van Iseghem maakt enkele prospectiereizen in Noordafrikaanse en zelfs Zuidamerikaanse wateren en visgronden. Hij is duidelijk een man die niet over één nacht ijs gaat en hij weet zijn zaken zeer grondig en deskundig aan te pakken. Naar de Argentijnse regering stuurt hij een omstandig verslag over zijn prospectiereizen in de Argentijnse wateren. Dit blijkt een handige zet te zijn: hij krijgt een positief antwoord met zelfs de belofte van overheidssteun indien hij aldaar een project wil opstarten. Hij moet dan wel een nieuwe rederij stichten naar Argentijns handelsrecht en dit wordt de “Empresa Pesquera Maritima del Sur” (PEMASUR), gevestigd in Mar del Plata. Hij krijgt ook aanmoediging vanwege president Peron, maar deze laatste is gekend als “praatjesmaker” en het blijft dan ook eerder bij verbale steun. Toch gaat de rederij een bloeiperiode tegemoet omdat Van Iseghem gewiekst genoeg is om alle mogelijkheden en kansen ten volle uit te buiten.

Maar ook hier loopt het pad niet enkel over rozen. Voor de doornen zorgen Argentijnse vissers, gedreven door nijd en afgunst tegenover die Oostendenaars die het allemaal zoveel beter doen en zich snel opwerken. Zij krijgen stiekem en soms openlijk hierin steun vanwege de lokale overheid. Uiteindelijk trekt Van Iseghem zich terug uit het visserijbedrijf ... en wordt hij wijnhandelaar, een beroep dat hij vroeger ooit heeft beoefend. Van de vis in de wijn, het moet allemaal kunnen zijn!

Besluit

Het valt onmiddellijk op dat uitwijking van Oostendse vissers naar Argentinië weinig of niet kan worden vergeleken met deze naar Kongo en de Westafrikaanse wateren en visgronden. Het gaat hier immers om een eigenaardige en hoogst merkwaardige mengelmoes van politieke en bedrijfseconomische beweegredenen. Politieke redenen waren kennelijk van overheersend belang bij de initiatiefnemers en organisatoren, gefrustreerd en wellicht zelfs getraumatiseerd door hun pijnlijke ervaringen bij de repressie. Wat de Oostendse vissers betreft, lag de zaak waarschijnlijk helemaal anders. Tijdens de oorlog hadden zij in de visserij flink wat geld verdiend, hetzij vanuit

Britse havens (zij die gevlucht waren naar Engeland), hetzij met de winstgevende haringvisserij vanuit Oostende. Doch na de oorlog lagen de verdiensten onvermijdelijk wel een stuk lager, en bovendien kregen grote en vooral ook veel kleine reders een financiële opdoffer ingevolge de "operatie Gutt". Een overtocht naar Argentinië leek sommigen dan ook wel het proberen waard, want wie niet waagt niet wint. Het was en bleef een avontuur maar (wie weet?) misschien kon de kassa nogmaals vrolijk rinkelen!

Naar schatting zijn er in Mar del Plata nooit meer dan een honderdtal Oostendse vissers geweest. Nadien hebben zich nog een klein aantal Nederlandse vissers zich bij hen gevoegd, ook al uit bedrijfseconomische noodzaak. Want na de oorlog ging het in het zwaar geteisterde Nederland aanvankelijk zeer slecht, met een zeer lage koopkracht bij de bevolking en dus lage visprijzen. In 1970 telde de Vlaamse kolonie in Mar del Plata tachtig gezinnen, waarvan ongeveer de helft Oostendse vissers en hun nakomelingen. De andere helft was vooral samengesteld uit "incivieken", personen die om politieke redenen België ontvlucht of verlaten hadden. Onder deze laatsten bevond zich wel zowat de "fine fleur" van de politieke collaboratie, o.a. niemand minder dan Jetje Claessens, tijdens de bezetting de nationale leidster van de "Dietsche Meisjesscharen" (DMS), de vrouwelijke jeugdbeweging van het V.N.V. Zij werd in oktober 1945 door de Krijgsraad ter dood veroordeeld maar dit vonnis werd in 1947 omgezet in levenslange gevangenisstraf dank zij bemiddeling van haar oom Minister Camille Huysmans, die, zelf een hevige antifascist, er ook niets kon aan doen dat hij een dergelijk "zwart schaap" in zijn familie had! Zij werd reeds in 1950 vrijgelaten, op voorwaarde van verblijf in het buitenland. In de gevangenis bij volmacht gehuwd met een Belg die reeds in Argentinië verblijft, scheept zij in 1951 voor Buenos Aires in. Het paar vestigt zich in Mar del Plata, zowat het aanknopingspunt voor de meeste Belgen die in Argentinië arriveren, ... en dat niet zozeer omwille van de "Oostendse" vis.

Het naast elkaar leven van vissersgezinnen en gezinnen van ex-collaborateurs - elk zeer duidelijk van een totaal andere herkomst en motivering - heeft in Mar del Plata blijkbaar nooit aanleiding gegeven tot moeilijkheden of spanningen binnen de Belgische kolonie (die door de ex-collaborateurs steevast een "Vlaamse kolonie" werd genoemd). Die Belgische kolonie was trouwens ook geen soort van "ghetto", want al die Belgen van diverse pluimage woonden nogal verspreid over de stad (de vissers uiteraard zoveel mogelijk in de buurt van de haven). De ex-incivieken lieten zich vooral opmerken door hun verwoede maar (op termijn) zinloze inspanningen om het intern gebruik van het Nederlands in stand te houden als spreektaal binnen het gezin en vervolgens ook via taallessen en taalopleiding ("De taal is gans het volk!"). Indien er nu hier en daar in Argentinië nog Nederlandse cursussen worden gegeven, dan is dat vrijwel uitsluitend ten behoeve van kinderen van Vlaamse of Nederlandse (tijdelijke) inwijkelingen (meestal kaderpersoneel van grote ondernemingen), ter verzekering van hun re-integratie in het onderwijs bij hun terugkeer in het moederland, en soms ook wel voor Argentijnen die belangstelling hebben voor handelsbetrekkingen met Beneluxlanden.

Anderzijds beschouwden de vissers zich niet als emigranten die een toevluchtsoord hadden moeten zoeken in vreemde "diaspora". Hun emigratie was immers een bewuste en vrijwillige keuze, in de hoop op een betere toekomst of op een merkbare verbetering van hun financiële situatie. Politieke redenen speelden hierbij uiteraard geen rol, ook al was de initiatiefnemer en organisator van de overtocht doorgaans wel iemand bij wie het vooral hierom te doen was. Zij wensten een nieuw leven op te bouwen, maar om andere redenen en op een andere manier dan bij de "politieke" emigranten. Ook mag men niet uit het oog verliezen dat, indien zij dit wensten, zij te allen tijde konden terugkeren naar België, ... hetgeen voor ex-incivieken zeker niet het geval was.

Uiteindelijk is meer dan een halve eeuw later uiteraard nog slechts weinig sprake van een "Vlaamse kolonie" in Mar del Plata. Velen (en vooral hun nakomelingen) zijn uitgezwermd naar andere delen van Argentinië of naar andere landen, vooral na de opeenvolgende crisissen die Argentinië hebben

getroffen. Door gemengde huwelijken en door inburgering van daaropvolgende generaties is er trouwens van dat Vlaams of Oostends karakter niet veel overgebleven. Maar goed, Oostende heeft weer eens zijn zonen (en dochters) uitgezonden en het is, al bij al, weer eens mooi geweest. Dit avontuur (want het was wel degelijk in alle opzichten een avontuur) aan de vergetelheid ontrukken, lijkt mij ook wel de moeite waard te zijn geweest. De geschiedenis heeft zijn rechten, ook al hangt er aan deze geschiedenis niet alleen een visgeurtje ...

Tot slot ook nog dit: Ik heb zo'n vermoeden dat er in Oostende of elders nog nabestaanden moeten zijn van die uitgeweken vissersgezinnen. Langs deze weg doe ik dan ook een oproep tot het verstrekken van aanvullende informatie en/of van beeldmateriaal en documenten of brieven betreffende deze bijna vergeten "zijtak" van de geschiedenis van de Oostendse zeevisserij (vooral foto's van de destijds betrokken vissersvaartuigen zouden bijzonder welkom zijn!). Men kan zich hiervoor rechtstreeks wenden tot mij of bij het bestuur van "De Plate". Bij voorbaat hiervoor mijn beste dank!

MONUMENTEN, BEELDEN & GEDENKPLATEN IN OOSTENDE

door **Norbert HOSTYN**

Een beeld minder of meer maakt niet uit. De meeste beelden zijn toch maar openbare toiletten voor meeuwen en honden (Peter Jacobs, in : De Standaard, 28-29 april 2012).

CLV – SCULPTUUR IN VOORTUIN VAN ZEEMANSTEHUIS GODTSCHALCK

Dr. E. Moreauxlaan 322

Beeldhouwer : Hubert Minnebo

Twee naar elkaar gerichte, staande metalen elementen in Z-vorm, met op het bovenste uiteinde een typisch "Minnebo-hoofd". Geplaatst in 2005.

Minnebo, die woont en werkt in Stalhille, is ook de auteur van "Venuskam", gevelsculptuur aan een appartementsgebouw hoek Van Iseghemlaan/Kapucijnenstraat.

Iconografie :

Beeldbank Oostende.

CLVI – GEVELSCULPTUREN FEEST- EN KULTUURPALEIS

Wapenplein-Kerkstraat

>Wapenschild Oostende : centraal in de voorgevel, Wapenplein.

>Zodiac : tekens van de dierenriem uitgewerkt als horloge, in de kleine torentravee.

>Dolfijn : hoog boven, kant Kerkstraat, hoeksteen tegenaan aanpalend gebouw.

Gerealiseerd door Willy Kreitz, Antwerps beeldhouwer, die in Oostende eerder ook het Monument voor de Zeelieden kon uitvoeren. Zodiac en wapenschild zijn zeker in-situ gekapt : de realisatie gebeurde pas na de officiële opening van het Feest- en Kultuurpaleis in juni 1958. De nog niet